

HECE TAŞLARI

32

aylık şiir dergisi

On5ekim2017

elektronik haberleşme adresi

hecetaslaridergisi@gmail.com

BU SAYIDA

Vuqar NEMET / Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL / Ekrem KAFTAN /
Erdal NOYAN / Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU / Doç. Dr. İrfan GÖRKAŞ /
Âşık MUHSİNOĞLU / Cahit CAN / Cevat AKKANAT / Ali Rıza ATASOY /
İlker GÜLBAHAR / Ali Rıza KAŞIKÇI / Tayyib ATMACA / Mehmet BAŞ

İNCELİR İNCİNİR KALBİ OLANLAR

Damarı çatladı ademoğlunun, herkes birbirinin Kabil'i oldu, topraklar sulanır kardeş kanıyla, herkese yetecek bir dünya varken, ve gidecek başka bir vatan yokken, bir yerde bir zulüm borazanının, sesi kısılmadan bir başka yerde, çılgınlıklar yükselir duyan azalır, beş maymun olanı biteni görür, sırtını çevirir görmezden gelir, bir insan insanı odun yerine, nasıl tutuşturur aman Allah'ım!

Her nesil bir yara alır savaşta, ya canından bir parçası eksilir, ya ruhunda derin yaralar açar, acının gömleği üstüne olmaz, içine çekilir sesini açar, asumana avazını salamaz, gözlerini yumar uzağa bakar, uzaklardan kuşlar konar avcuna, kendi yağmuruyla yüzünü yıkar, efkar derecesi yerine gelir, besmele çekerek yola koyulur, incelir incinir kalbi olanlar, kalbi olmayanlar taş bile değil.

Karşı komşumuzun evi yanarken, perdesini çeker komşularımız, biz ne geldiye batı'dan geldi, "kızıl sultan" oldu Abdulhamit Han, "Jön Türkler" içini oydu milletin, hicap libasını yırtıp attılar "Osmanlı kızının son hali" manşet, dünya güzelini bizden seçtiler, ondan sonra oldu bize olanlar, parselledi bu dünyayı gavurlar, demokrasi tohumları onlardan, biz ekeriz onlar toplar hasadı.

Tül perdeye döndü sözün kumaşı, herkes birbirine bezirgan oldu, gül alıp gül satan bitti pazarda, ayaklar altında erdemlerimiz, ustalar sazını asmış duvara, çıraklar edepten firar eylemiş, caddelerde kayıp güzelim Türkçe, şehremini "kentsel dönüşüm yapar", yeni "rekraasyon" alanı açar, şehirler kentleşir bellekler yiter, kültürümüz paspas olur yerlerde, şairlerin sesi soluğu çıkmaz.

Tayyib ATMACA

KÖYDEN GÖÇEN AĞAÇ

Vuqar NEMET

Bugün kəndimizdən bir ağac köçür
Oduñçu dayanıb, durub ər kimi
O ağac gözünün yaşını içir
Zorla ərə gedən gəlinlər kimi.

Bu bahar kəndimiz qış keçirəcək
Bir pəlíd inadi doğranıb onun
Bu bahar yuvasız quşlar gələcək
Üzünə ğəm tozu qonub kəndimin.

O ömür payını bugün keçirki
Bir ömrə biranlıq gərək olacaq
Onda min bir qoşun evi uçurki
Hardasa bir evə dirək olacaq.

Bu ağac bəlkə bir çəliyə dönüb
Bir quca əlindən yapışacaqdı
Bir soyuq ocaqda alışıb yanıb
Nə bilim üstündə nə bişəcəkdı.

Bəlkə bir daxmaya çevrildi sabah
Bir insan ömrünü bitirmək üçün
Bəlkə bir tabuta çevrildi o, ah!...
Bir insani yerdən götürmək üçün.

Bugün kəndimizdən bir ağac köçür
Zorla ərə gedən o yazıq qız tək
Neçə arzi quşu yuvasız qalıb
Neçə quş bu kənddən üz döndərəcək.

Bəlkə bax bu kağız həməən ağacdı
Özü o zülümə qol çəkir indi
Bir cahıl əlində dili kəsildi
Bir şair əlində dil açır əyndi.

Bir qələm olmağa bir çöpü yetər
Bu zülmü dəftərə köçürmək üçün
Yuvasız quşları o qatar qatar
Arzi göylərinə uçurmaq üçün.

Dünya kəndimizdən köçən ağacın
Çiynində bir dünya ehtiyac köçür
Bugün dünyamızda sıxılır biran
Bugün dünyamızdan bir ağac köçür!...

ŞİİR VE GENENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/altı

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL

Konuşturan: **Tayyip Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğülmüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül işçiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Şiirle uğraşan -şair demiyorum- hamur gibidir. Ununun kalitesi, mayası önemli. Suyu var, tuzu var, yoğurunu, ustası var; o çok önemli. Fırın tavında mı, fırıncı mahir mi? Bunların hepsi bir araya gelirse şiirin hası, şairin ustası ortaya çıkar. Ne kadar eksik o kadar gedik. Dil ve edebiyat tahsil ettiğim için yazdıklarım ile ilgili “kitabî bilginin imkânlarını kullandığım” şeklinde yorum yapanlar olur zaman zaman. Bunlarda haklılık payı yok değildir. Ama o “pay” ne kadardır, işte onu kestirmek kolay değil. İlk şiirlerimi lise yıllarında yazmışım. Adını benim koyduğum yeğenim Alper’e yazmışım. İlk dörtlüğü şöyle: “Nemlenmesin o simsiyah gözlerin / Işıtsın yüzünü hoş tebensümler / Rüya ülkesinde tatlı sözlerin / Söylenir, o günü öze sen Alper...” Böyle devam ediyor. Tipik koşma tarzı. Ama galiba o yaşta ne koşmadan, ne hece vezninden haberim var. Şiirin tamamına bakıyorum, iki yerde vezin tutmuyor. Bu öğretilmedi bana ama yazmışım o yaşta. Gelenekten beslendiğim çok doğru. Hem halk hem divan şiiri geleneği şiirime bütünüyle yansır. Hatta yansıma değil; heceli pek çok şiirin yanı sıra galiba küçük bir divançe oluşturacak kadar da klasik şiir vadisinde yazdıklarım var. Ki bunların çoğu için yansıma veya tesirden ziyade belki eskinin izini taklit demek daha doğru olur.

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak “ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?” dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Akademisyen oluşumdan dolayı olsa gerek zaman zaman bu tarz ziyaretler olur. “Genç bir şair adayı” dediniz ya... Neden bilmem daha ziyade orta yaşın da üstünde “şair adayları” geldi şimdiye kadar. Onlar da, zahirde görüşümü, bâtında takdirimi almak isterler. Hemen her şehirde benzerlerine rastlayacağınız müteşairlerle muhatap oldum daha çok. Hiç okumamışlar ama çok çok yazmışlar. Ama siz “faraza” diyorsunuz; söyleyeyim. Önce ilham olacak. Başka bir deyişle “şair yaradılış”ı olmalı önce. Buna işin “vehbî” tarafı diyor eskiler. Yani Allah tarafından “hediye edilmiş” bir kabiliyet... Bir de “kesbî” tarafı var, yani sonradan, çalışmakla elde edilen hasıla. Yukarıda söylediğim “hamur” metaforu ile aynı bir nevi. Kişide Allah vergisi şiir yeteneği var, ama çalışmazsa bu cevher parlamaz. Cevher olmasa o da bir işe yaramaz; ortada cevher olmazsa hangi mücevherci neyi işlesin? Buradan şu çıkıyor: İki birden olmazsa ortaya şair de çıkmaz şiir de. Ne var ki ikisi eşit değil. Şair yaradılış olmayan kimse bütün ömrünü şiire verse en sonunda yazacağı “manzume”, olacağı “nâzım”dır. O ilahi “hibe” olmadan olmaz. Şiir çalışması, eski tabirle “tetebbu”, eski ve iyi şairleri çok çok okumakla olur. Çok okumak, çok yazmak. Yazdıklarını çizmek, yırtmak, yakmak... İyiyi yakalayana kadar.

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığırardan geçmemiz gerekir?

Bu köprünün tabii olanı; klasik, eski usul ve geleneksel olanı kurudu kuruyacak. Bu, “alaylı” usulüdür. Tayyip Bey, siz benden iyi tanırırsınız. Elbistanlı Cansız Emmi vardı, hemşehriniz Ahmet Cansız Güllü... Allah rahmet eylesin. Aruzla şiirler yazardı. Ben çok merak ediyordum bunu nasıl başardığını. Her ne kadar aruzun basit bahirlerini kullanıyorsa da bu o kadar kolay değildi.

Hatırlar mısın bilmem, kendisine bunun sırrını sormuştum... “Hiç” demişti. “Kimseden öğrenmedim. Bizim çocukluğumuzda, gençliğimizde herkes divan tarzı şiirler okur. Demek onlar aruzla imiş ki, kulağımda nağmeleri yer etmiş. Ben de o izi sürdüm geldim.” Tabii yaşadığı yöredeki yaygın tasavvuf birikiminden bahsetti ki bunlar biri birinin mütemmimidir. “Yaşayan şiir” olarak divan şiiri günümüzde söz konusu değil; benim gibi bazı akademisyenlerin eskiye öykünen kalem tecrübeleri dışında o vadi çoktan kurudu. Tekke şiiri hakeza...

Halk şiiri, özellikle âşık şiiri kısmen devam ediyorsa da son ustaların vefatından sonra o damar da çok kan kaybetti.

Ama bu gelenekten günümüz şiirinde yararlanmaktan söz ediyorsunuz ki buna talip olan için iş çok zor değil. Büyük şairler, Yunus Emre, Nesîmî, Fuzûlî, Şeyh Galip ve benzerleri okunmalı diyeceğim ama bunun lafta kalacağını da biliyorum. Çünkü bunları anlayıp özümsemek günümüzde bu alanda yüksek tahsil yapanlar için bile mümkün değil. Ama hiç değilse anlamaya çalışmak için gayret sarf etmelidir. Daha yakın dönemdekileri, Millî Edebiyat şairlerini, hececileri okumalı.

Bütün bunları söylemek kolay tabii ama maalesef muazzam bir kültürel erozyon söz konusu. Bunda 1980 yılını kötü bir milat olarak tespit ediyorum ben. 12 Eylül 1980'den beri edebî ve kültürel alanda her şey daha kötüye evrildi...

Gündelik hayatlarını 200 kelimeyle idame ettiren, konuşmak yerine mesaj atma kolaylığını tercih eden; kelime yerine kısaltmalarla ve “emoji” dedikleri sembollerle anlaşılan nesilden hangi şairi okumasını ve ne yazmasını bekleyelim? Tabii istisnaları hariç tutarak söylüyorum.

Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Yazılabilir, niye yazılmasın? Nitekim yazılıyor da. Ama ortaya çıkanın ne olduğu tartışmalı olur.

Divan ve halk şiirini tanımadan günümüz “modern şiiri”ni yazarken karşılaştığımız engelleri nasıl aşmalıyız?

Divan şiiri ve halk şiiri, iki gelenek olarak yüzyıllardır birlikte süre gelmiştir. Bizim şiir geleneğimiz bu iki damar hayatta tutar. Bunları özümseyen “şair”in başarılı olmama ihtimali yoktur, diyebilirim. Bunları tanımadan şiir yazılır mı bilmiyorum. Yazan varsa ben onu yazana şair, yazdığına da şiir demem. Bu ülkenin hangi siyasi, sosyolojik veya etnik grubuna ait olursa olsun demem. Doğrusu şu da var: Sağcı, solcu, şu veya bu kökenden gelen, mezhep, meşrep farklı gibi farklılıklar olsa da bu topraklara ait olması bile başlı başına bir değerdir bence. Bu toprakların kültürüyle bezenmiş, bu hamurla yoğrulan, bu memleketin deresinde çimen, yağmurunda ıslanan, çamuruna saplanan, düğününde oynayan, mezarında ağlayan, ağıtını, ninnisini, türküsünü dinleyen bir şairin gelenekten esasen -kendisi etkilenmediğini iddia etse bile- tabii olarak etkilendiğini düşünüyorum. Bu kalıtsal bir ruh gibidir. İster istemez geleneği genlerinde taşır. Ha, gelenek şiirini bilinçli olarak okursa yoluna çıkan engelleri çok daha kolay aşar; o da bir başka husus.

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yağınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı “şiir” şekline dönüştü?

İşte bu sorunun cevabı da yukarıdaki yakınmalarında gizli. Hemen hepsi eğitimini büyük Avrupa şehirlerinde gören Tanzimat sanatkârları büyük bir iddiayla yola çıktılar. Ne var ki şiir ve edebiyatın muhtevasını değiştirmeyi başarsalar da dil ve şekil meselesinde istedikleri yenilikleri tatbik edemediler. Yüzlerce yılın getirdiği birikim ha deyince atılacak gibi değildi. Hatta Tanzimat'tan çok sonra, artık modern şiir dediğimiz şiir bile ilk safhalarında klasik şiirimizin büyük tesiri altındadır. Bizde geleneğin iki büyük vadisinden biri aruz, diğeri hece yoludur. Bu, aruz için neredeyse bin yıllık, hece için çok daha fazla bir hamuledir. Türk insanının adeta genlerine işleyen bir şeydi bu. Medreseliler için şiir sadece “aruz”la yazılırdı.

Hece şairlerini “parmak hesabı” ile yazan “çöğür şairleri”; yazdıklarını da “kayabaşı terelellisi” diye küçümserlerdi. Nitekim tezkirelerde sadece divan şairlerinin yer alması bu yüzdendir. Halk şiiri tabii ki daha sade olmakla birlikte önemli oranda tasavvuf kültüründen ve hatta klasik şiirin -hem şekil hem muhteva yönünden- malzemesiyle beslendiği için onun da zengin bir söz varlığı vardı. Yani gelenek, şiirin sadece şekline değil, diline de olumlu manada tesir ediyor, şiirin dil dağırcığını zengin kılıyordu.

Divan şiirinin en yaygın geleneği olan “nazirecilik”, şairin kendisini geliştirme arzusunu her daim canlı tutuyor, aynı zamanda söz meydanında şairler arasındaki rekabeti sürekli körüklüyordu. Aynı şey halk şiiri için de geçerliydi. Anadolu'nun her yerinde oluşan kültür dairelerinde usta-çırak ilişkisi en canlı şekliyle asırlar boyu devam ede gelmiştir. Ne var ki bu köklerden kopuş; günümüzün kerameti kendinden menkul şairlerini ve adı bile konulmamış şiir âlemini doğurdu. Yalnız sorudaki şiir için sar edilen “sözlü medeniyetin köşe taşları” tabirini eksik buluyorum.

Şiirin sözlü kültürle başladığı kuşkusuz doğrudur. Ancak manzum söylenen mani, ağıt, manzum atasözü ve bilmeceler, lugazler gibi anonim türler dışında -ki sonradan onların da önemli bir kısmı yazılı kültür ürünlerine dönüşmüştür- bizim edebiyatımız, sonradan yazıya geçirilmiş olsa da yazılı bir medeniyetin eseridir. Zaten yazı medeniyettir, medeniyet yazıdır.

Şiir bize neyi anlatır?

Şiir ruhtur; hayatın en rafine tarafıdır. Her şairin hikâyesi başkadır. Her şair başka şey anlatır; şiir de herkese başka şey anlatır. Aynı şair veya aynı şiirin de herkese anlattığı başka başkadır. Kimi Karac'oğ-landan bir şeyler alır, kimi Nesîmîden; kimine Fuzûlî'nin yanık ve derin beyitlerinde kendisini bulur, kimi Orhan Veli sadeliğinden hoşlanır. Kimine göre Âkif'in mısraları şiirdir, kimine göre Nazım Hikmet en büyük şairdir. Bence bu, konunun bir yönü ve sübjektiviteyle malul olan tarafı. Ancak şu galiba ortak kanaat hükmündedir: Bir söze şiir denilebilmesi için onun insanın hem ruhuna hem fikrine hitap edebilen estetize bir manzume olması elzemdir.

Şiirde usta çırak ilişkisi var mıdır?

Var mıdır demeyelim de, olmalı mıdır, diyelim. Çünkü olan da var, olmayan da. Elbette olursa güzeldir. Geleneksel şiirimiz bu gelenekle kendisini yaklaşık yedi yüz yıl yaşatmıştır. Demin değindiğim nazirecelik, divan şairleri için bir "şiir atölyesi" idi. Halk şairlerinin atışmaları, karşılamaları da kuşkusuz aynı geleneğin âşık tarzındaki uzantılarıdır. Usta-çırak ilişkisi için gelenek şart mıdır, dersiniz, değildir derim. Bir "genç şair adayı" hiçbir geleneğe dayanmayan bir şairi kendisine üstad belleyip onu izleyebilir.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Üslûp kendiliğinden olan/oluşan bir şeydir. Gerçek şair nasıl "dur, oturup bir şiir yazayım" demezse -böyle olanlar varsa kusura bakmasınlar- ve ilham atının kişnemesini beklerse üslûp da zamanla ve gelişimle ilgilidir ve eski tabirle tahteşuur oluşur. Üslûp sahibi olmak da şairim diyen herkesin ulaşabileceği bir zenginlik değildir. Alanım olduğu için Klasik şiirimizden örnek vereyim. Yazma eser kütüphanelerimiz yüzlerce divan şairinin divanları, divançeleri, mesnevileri ve sair manzum eserleriyle doludur. İşte ancak üslûp sahibi olanlar bir Şeyh Gâlib olmuş, Nevâyî olmuş, Necâtî, Fuzûlî, Nedîm, Bâkî, Nâbî, Sâbit vs. olmuş kendilerini asırlar üzerinden sıçratarak bugüne taşıyabilmişlerdir. Bugün -elbette konuya hâkim olmak kaydıyla- daha önce duymadığımız bir şiir için "bu Nesîmî'nindir, Fuzûlî'nindir, Nâbî'nin olmalı" gibi hükümlere varabiliyorsak bu, o şairlerin şahsî üslûplarının var oluşunun bir sonucudur. Tekke ve halk şiiri için de bu böyledir. Bir Karac'oğlan, bir Niyâzî-i Mısırî, bir Nesîmî, bir Yûnus Emre, bir Erzurumlu Emrah vb. üslûp sahibi sanatkarlardır. Herkesin görüşü farklı olabilir, buna saygı da duyarım ancak bana göre "üslûp sahibi olmak"la "iyi şair" olmak eşdeğerdir. Ancak burada bunu "gelenek şiirleri" özelinde söylediğim altını çizmeliyim. Sadece Divan şiiri değil, tekke (tasavvuf) ve halk (âşık)şiirimiz de yüzyılların süzgecinden geççe geççe rafine olmuş ve zamanla kendi kuralları ve geleneklerini oluşturmuştur. Nazım şekilleri, vezin, nazım türleri, benzetmeler ve hayal dünyası gibi şiirin temelini oluşturan konularda belli kurallar çerçevesinde hareket etme zorunluluğu bulunan bu gelenek şiiri içinde, benzerleri arasından sıçrayarak öne çıkmak ancak "şahsî üslûp" ortaya koyabilmekle mümkündür. Ancak böyle mecburiyetleri olmayan günümüz şiirinde elbette üslûp sahibi olmak için çağlara damga vuracak bir büyük şair olmak gerekmiyor. Ama başta söylediğimi tekrar edeyim, bir şairin üslûp oluşturmak için özel çabası, planı-programı olması gerektiğini düşünmüyorum.

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşıyoruz?

Esasen yukarıda müteaddit kereler dile getirmeye çalıştığım görüşlerim bu sorunun da cevabını kısmen vermiş durumdadır. Belki klasik bir cümle olacak ama gelenekten kopuk şiir köksüz şiirdir. Köksüz bir ağacın yeşermesi, dal budak salması, çiçek açması, meyveye durması nasıl beklenemezse gelenekten bihaber şiirin de geleceğe taşıyabileceği bir şey yoktur.

Esasen bunu sosyal hayatımıza da benzetebiliriz. Geleneksel aile yapımızın paramparça olduğundan, örf ve âdetlerimizin unutulduğundan, bizi millet yapan manevi hasletlerimizin günden güne değersizleştirildiğinden, töre'nin bozulduğundan nasıl yakınıyorsak şiir için de aynı metaforu rahatlıkla kullanabiliriz.

Gelenekten büsbütün kopuk şiir olmaz, yazılamaz demiyorum. Olabilir, pekalâ yazılabilir. Ancak ortadaki "Türk şiiri" olur mu, bu tartışılır. Sadece Türk lisanıyla yazılmış olması, ona "Türk şiiri" dememize kifayet eder mi?

Yahya Kemal'in milliyetçi ve muhafazakârlar tarafından öteden beri tekrar edilen şu mısrası gerçekten bir rehber gibidir: Kökü mâzîde olan âtîyiz....

Modern şiir ya da günümüz şiiri deyince neyi anlıyoruz?

Bu soru aslında bir bakıma bir önceki sorunun devamı gibi geldi. Kaldığım yerden devam edebilirim. Günümüz şiiri çok parçalı bir görünüm arz ediyor. Bu parçaları da daha ziyade siyasi kanaatler belirliyor ve şekillendiriyor. Bugün siyasette nasıl siyasi liderlere adeta “perestiş” derecesinde bağlılık, onun en hatalı bir sözü veya davranışını dahi kutsamak, hadi olmadı tevil yolunu seçmek gibi ne dinimizle ne töremizle bağdaşmayan “sapık” bir anlayış hâkimse şiir ve sanatın diğer şubelerinde de buna yakın bir kayırmacılık ve/veya umursamazlık söz konusu. Sarkaç bu iki uç arasında sallanıp durmakta. Ödülleri bu kanaatler belirler, dergilerdeki toplanmalar aynı mihver etrafında oluşur. Yayınevleri, dernekler ve saire de bu doğrultudadır. İşin teselli verici yanı ise günümüz siyasetindeki bu katı ve siyah-beyaz keskinliğindeki tavrın şiirde o denli etkin olmayışıdır. Yine gelenek meselesi...

Geleneğin özümseyen, sizin tabirinizle “geleneğin memelerinden emen” şair birkaç adım öndedir. Behçet Necatigil, Attila İlhan, Sezai Karakoç, Turgut Uyar, Hilmi Yavuz ilk akla gelenler... Halk şiir geleneği için de aynı şey geçerli. Geleneği süzerek günümüze taşımış şair olarak Abdurrahim Karakoç bu sahanın en bariz örneğidir.

Edebiyat dergilerinde şiir “başrol oyuncusu” olarak önyazıdan hemen sonra “cam kenarı”nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılrsa da satmıyor. Şiir dergilerin ya da okurun “dolgu malzemesi” mi oldu?

Ben bu sorudaki tespite katılamıyorum. Şiir kitapları günümüzde çok hatta haddinden fazla basılıyor. Ancak şu var ki, baskı adedi kadar satıldığından, hele hele okunduğundan emin değilim. Tabii benim kastım alt alta birtakım cümleleri sıralayarak bunlarla ortaya çıkan şeyin şiir olduğunu zanneden müteşairlerdir. Gerçek anlamda şiir kitabı elbette fazla basılmıyor. Şiir sevenler galiba şiir dergileri etrafında toplaşmayı tercih ediyor. Onlar da bir avuç zaten. Ve her avuç ayrı bir dergi çıkarıyor.

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Bu sorunuza verilecek cevap bir makale boyutunda uzun olabilirdi. Devletin yapabileceği o kadar şey var ki. Demin bahsettiğim Cansız Emmi’yi yetiştiren kültür-sanat vasatı günümüzde ortadan kalktı. Bunun yerini belki sahaflar, bazı kitapçı dükkânları ve yeni yeni görülmeye başlanan “kitap kafe”ler kısmen ve fakat çok farklı boyutta tutmakta. Bu sivil boyut. Devletin “şiir mektepleri” oluşturabilmek için o kadar imkân var ki. Bazı belediyeler kısmen bu işlevi üstlenmiş.

Şehirde şiirle uğraşanların toplandığı, sohbet ve okuma imkânlarının olduğu sıcak mekânları tahsis eden, kültür ve sanat evleri tesis eden belediyelere şükran borcumuz vardır. Ancak şahsen işin asıl sahibi olan Kültür Bakanlığının bu hususta çok gerilerde kaldığını ve sınıfta kaldığını düşünüyorum. Hatta daha ileri giderek, meslek icabı konunun göbeğinde olan biri olarak Kültür Bakanlığının planlı programlı bir kültür politikası olduğuna dair ciddi kuşkularım var. Milli Eğitim Bakanlığı da öyle. Hatta artı değer koymak yerine gitgide olumsuzza evrilen bir seyir rahatlıkla görülüyor. Yaklaşık on yıldır önce Kültür Bakanlığı, sonra da Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu şehirlerindeki kitap satış bürolarını kapattı. Bu olumsuz gelişme sadece şiir ve edebiyatın değil, o şehirlerdeki kültür ortamına da büyük darbe vurdu. Bu kuruluşlar ticari müessese gibi kâr-zarar hesabı yapamaz, yapmamalıdır. Sadece o yörede yaşayan halkın bu eserlerle tanışmasının önüne geçilmedi, eser veren araştırmacı yazar ve şairlerin de ürünlerini yayınlabilecekleri alanlar kısıtlanmış oldu. Son günlerde uygulamaya geçen bir kararla da Kültür Bakanlığının kütüphaneler için yayınevleri ve dergilerden kitap/dergi satın alma işlemini durdurduğunu üzüntüyle öğrenmiş olduk.

Devlet bu yanlışlardan âcilen dönmelidir. Her iki bakanlık şair ve yazarları özendirmek için çokça ödüller vermeli, ödül veren kurum ve kuruluşlara maddi manevi destek sağlamalıdır. Kitap basımı ve dağıtımında öncü ve yol gösterici olmalıdır. Keza şiir günleri, şiir akşamları gibi şiir platformları bakanlıklarca bir program dâhilinde desteklenmelidir.

Şiir ezberle(t)me hususu derin bir yara. Bunları nasılsa hepsi ezbere biliyordur diye yıllarca Necip Fazıl’ın “Kaldırımlar” şiirini Osmanlıca derslerinin okuma saatlerinde okutmamıştım. Yıllar sonra bir derste sıra o şiire gelince “hadi bu seferlik okutayım” diye düşündüm ve netice benim için tam bir hayal kırıklığı oldu. Zira 50 kişilik sınıfta Kaldırımlar şiirini ezbere bilen bir tek kişi bile yokmuş. Bırakın ezbere bilmeyi, çoğu adını bile duymamış.

Düşünün ki bunlar Türkoloji talebeleri. Sadece onu değil, meğer Han Duvarları'nı da bilmiyorlar-mış... Ve herkesin bildiğini düşündüğüm diğer meşhur şairler... Liseden böyle geliyorlar maalesef. Şimdi bunlar mezun olup öğretmen olunca öğrenciye nasıl şiir ezberleyin desinler? Ya öğrenci "hocam bir şiir de siz okuyun da biz dinleyelim" derse? Eğitim sistemimizin hâli bu. . Sistem bütünüyle kötü. Ortalama bir lise öğrencisine her dersten, o alanın lisans öğrencisinin ancak bilmesi gereken bilginin neredeyse tamamı müfredata yüklenmiş; ama elde avuçta bir şey yok. Sonuç, kocaman bir sıfır. Namık Kemal'i tanı-yacak bütün eserlerini bilecek, hatta eserlerin türlerini bilecek (N. Kemal sadece bir örnek, elbette bütün şair ve yazarları) bunun yanında türev ve integrali de bilecek; elementlerin periyodik cetvelini de ezber-leyecek; mitoz, mayoz ne kadar üreme tipi varsa bilecek, böceklerin sindirim sistemini de iyi öğrenecek; bütün fizik kanunlarını, formüllerini ezberine alacak; Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihine kıldan ince nüansları fark edecek kadar hâkim olacak vs. vs. vs. Gariptir ki bu kadar donanımlı yetiştirdiğimiz[i sandığımız] öğrencilerin üniversiteye giriş sınavındaki durumu önümüzde utanç duvarı gibi duruyor... Eğitimci olmak hasebiyle haddi aşık galiba ama soru ister istemez buralara getiriyor insanı.

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahip-tiler. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir eminlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

Acaba soruda murat edilen şu mudur? "Padişahlar şiir yazıyorlardı, şimdiki devlet adamları veya po-litikacılar neden yazmıyor?" Ama ardından "şehir eminleri" diyerek eskiye gönderme yaptığınız belediye başkanları da gelince soruyu tam anlamada zorlandım. Acaba "günümüz devlet adamları ve belediye başkanlarına şiiri yaşatmak ve güçlendirmek için neler düşer" olarak mı anlamalıyım? Öyle ise bunu bir önceki soruda uzun uzun cevaplandırdım. Ancak sorunuzun ilk kısmındaki "Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptiler" hükmüyle ilgili birkaç söz söyleyebilirim.

Osmanlı padişahlarından kimlerin şiirle uğraştığına baktığımızda bunun tarihî-siyasî süreçle at başı gittiğini görürüz. II. Murad'a gelene kadar şiirle işgal eden bir padişah bilinmiyor.

Ancak devletin, kurum ve kurallarıyla yerli yerine oturmaya başladığı bir dönemle başlıyor bu gele-nek. "Türk asrı" diye tabir ettiğimiz 16. asırda ise bütün padişahlar şiir yazmış. Hem de Türk edebiyatının en büyük birkaç divanından (yaygın olarak yanlış bilindiği gibi "en büyük divanı" değil) biri olan Divan-ı Muhibbî ortaya konmuş. Divan sahibi olduğu bilinen on Osmanlı padişahının ilki Avnî mahlasıyla şiirler yazan Fatih, sonuncusu ise III. Selim'dir (İlhâmî). III. Selim'den sonra gerileme döneminden Cumhuri-yet'e uzanan çizgide de şiirle zaman zaman uğraşan padişahlar çıkmışsa da ya tek tük yazmışlar; yani şiir onlar için ciddi bir sanat meşgalesi olmamış ya da yazdıklarını özel defterlerinde muhafaza edip gün yü-züne çıkarmamışlardır. Bu manzara çok kayda değer veriler sunmaktadır. Demek devletin güçlü, dingin ve zengin olduğu dönemlerin yöneticileri şiir ve sanata zaman ayırabilmişler, bu konuyu ciddi bir uğraş olarak kabul etmişler ancak sıkıntılı süreçlerde yetişen padişahlar buna vakit ayıramamışlardır.

Burada konunun nirengi noktası, şiirle ve sanatla uğraşan padişahların aynı zamanda şiir ve sanatı himaye etmeleri meselesidir. Bugün telif yasalarıyla korunan sanatkârın hamileri padişahlar, şehzadeler, şiir ve sanat âşığı devlet adamları; şiir ve edebiyatın neşv ü nema bulduğu mekânlar ise saraylar, paşa veya ağa konaklarıydı. Esasen divan şiirindeki çözülme, zorunlu dönüşümler, devletin macerasından fark-lı düşünülemez. Tarih bize çöküş dönemi padişahlarının şiirle uğraştıklarını söylemediği gibi şairleri himaye ettiğini de söylemiyor. Hamisini yitiren Divan şiirinin 18. asır sonlarından itibaren güçlü şair yetiştirememesi boşuna değildir.

Son olarak konuyu günümüzle bağdaştıracak olursak; günümüz siyasetinde bırakın şiirle, sanatla, edebiyatla uğraşmayı, eski meclislerin nükteli dilinden çok uzak, kaba, hırçın bir üslûpsuzluk hâkimdir. Böyle bir anlayışla şiir ve sanatı buluşturmaya çalıştırmak beyhudedir; hatta şiir ve sanatın zarafet ve nezahatini rencide eder. Bunu şu parti, bu parti özelinde değil ne yazık ki mevcut siyasetin genel vaziyeti olarak tespit ediyoruz.

Bizce siyasetçilerin bu hususta halka verecek reçeteleri yoktur. Ancak kendilerine konunun doktoru olarak "resme, sinemaya tiyatroya, heykele" ama ille de "şiire" değer vermelerini; hiç değilse değer veren-lere değer vermelerini salık veririz.

ÖLÜM

Ekrem KAFTAN

Bazen tek tek götürür bazen kervanla ölüm
En güzeli muhakkak tam bir imanla ölüm.

Mezar geçiş yoludur mahşerin dehşetine
Unutturur öleni elbet zamanla ölüm.

Bir karanlık ufuktur kimse gitmek istemez
Buluşturur hayvanı, kâmil insanla ölüm.

Aşıklar göz gözeyken gelip bulsa bizi der
Birbirine musavi elim hicranla ölüm.

Geride kalan ağlar gidenin hali meçhul
Ayırmaz ihtiyarı, taze fidanla ölüm.

Her taraftan yağar da vakti geleni bulur
Uğraşmaz son âna dek ömrü olanla ölüm.

Azrail de melektir lakin sevmez hiç bir kul
Yaklaşır hedefine bin bir ilanla ölüm.

Gece gündüz, yaz ve kış daima yollardadır
Neden doymaz acaba sayısız canla ölüm.

Kıyamet kopar bir gün,ölür gökler ve yer de
Dirilir ahirette va'd-i Kur'an'la ölüm.

Her ölen genişletir mahşeri adım adım
Bilinir işte o dem şaşmaz mizanla ölüm

Ölümü çok hatırla ölmeden öl de Kafi
Unutmaki vuslattır Baki Rahman'la ölüm

BERCESTE DİZELER

Erdal NOYAN

Az Çok

Yoktan sonra gelen az çok
Çoktan sonra gelen az yok.

Bir Anahtar Yeter

Sevdiğim sen ol yanımda
Bir anahtar yeter bize.

Acele

Benim sana acelem
Bulduğumdan beridir.

Hayatın Dikenleri

Olmasa da hayat bir gül bahçesi
Bulunur batacak birkaç dikenini.

Mutedil Dalgalı

Mutedil dalgalı bir günümdeyim
Boş bir kayık salınıyor ruhumda.

Özet

Hüzündür özeti geçen ömrümün
Sen üzülme diye gizledim durdum.

ÂŞIK ŞİİRİNE MÜDAHALELER -4- ÂŞIK ŞİİRLERİNİ KİMLER KARIŞTIRIYOR?

Prof.Dr. Saim SAKAOĞLU

Zaman zaman okuyucularımın ilgisine sunduğum bir konu var, yeri gelmişken bir de burada kısaca hatırlatıvereyim. Kemal Demiray'ın ortaokul *Türkçe* kitabındaki iki âşık şiirini okuyalı neredeyse 67 yıl oluyor. Onlardan ilki Karaca Oğlan'ın,

*Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma*
mısralarıyla başlayan koşması ile Sümmanî'nin,

*Şu karşıki yüce dağlar
Acep bizim dağlar mola*
mısralarıyla başlayan semaisi idi.

Aradan yıllar geçti, ben bir âşık edebiyatı araştırmacısı oldum ve gördüm ki bu şiirlerden ilki TRT repertuarında başka bir âşık adına derlenmiş türkü olarak okunuyor, ikincisi ise başka bir âşiğe ait bir şiirmiştir.

Bu yanıltmaların sorumlusu kimler acaba? İlkinde Karaca Oğlan'dan kaynaklanan bir durum söz konusu değildir. Derlemeye giden dönemin radyo görevlisi kaynak şahsın verdiklerini derleyip üst makamlara teslim etmiştir. Ancak o görevli konuyu çok yakından takip eden birisi olsaydı, âşığımızın bu pek ünlü şiirinin başkası adına kayda alırken ilgiliyi uyarırdı. Semaiye gelince, âşığımız böyle bir şiiri kendine mal edecek birisi değildir, güçlü bir âşıktır. Ama, aşağıda açıklayacağımız sebeplerden biriyle ilgili olarak karışıklık ortaya çıkmıştır.

Âşık şiirlerinin başına gelen bu karmaşanın sebeplerinedir?. Onlardan birkaç tanesini maddeler halinde sıralayıp kısaca açıklayalım.

1. Çok sevilen bir şiir ki bu türkü olarak da söyleniyor olabilir, söyleyenlerin keyfine göre başka bir âşiğe, özellikle kendi sevdiği veya hemşerisi olan bir âşığın adına bağlanıverir. Bu, en çok görülen ve ahlak dışı olarak kabul edebileceğimiz bir olaydır.

2. Hafızasındaki şiirlerin hangi âşıklara ait olduğunu unutan veya karıştıran kaynak kişiler de bu tür yanlışlığa düşebilir. Özellikle yaşı ilerlemiş kişiler âşık adlarını kolayda karıştırabilir.

3. Yaşanılan dönemin gereği dışarıya açılmayan âşıkların şiirlerini ele geçiren açıkgozler ufak tefek değişikliklerle şiiri kendi adına çalıp söylemeye başlayabilir

4. Özellikle şiirleri türkü olarak da okuyabilen kaynak şahıslar çok sevilen âşıkların şiirlerini kolaylıkla topluluğun beklediği âşığın adına bağlayıverir. Burada ünlü âşıklara bağlanan şiirler söz konusudur..

Bu sonuncu maddenin çok olumsuz bir örneğini hatırlatmak isteriz. 19. yüzyılın önde gelen âşıklarından Erzurumlu Emrah günümüzde de çok sevilen, şiirleri türkü formunda okunan, hatta sanatçılar tarafından dönemin teknik kolaylıklarından yola çıkılarak plak, kaset, CD türü araçlarla geniş kitlelere ulaştırılan bir âşığımızdır. . Onun şiirleri üzerine uzun bir yazı kaleme alan merhum Cahit Öztelli daha sonra o yazısının adını değiştirerek âşığımızı incitici bir dil kullanmıştır. İşte o iki ad:

“Erzurumlu Emrah’a Mal Edilen Şiirler”, *Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı 1975*, Ankara 1975.

Sahte Şöhret Bir Ozan: Erzurumlu Emrah, Ankara 1976.

Yılıktaki yazının adını asla yadırgamıyoruz, doğrudur. Çünkü pek çok şiir, tıpkı Karaca Oğlan'a bağlandığı gibi Emrah'a da bağlanarak söylenmekte ve yayımlanmaktadır. Ancak ayrı basım havası taşımayan ve kapak geçirilerek kitap şeklinde yayımlanan ikincisinin adı asla doğru değildir. Sanki Emrah başkalarının şiirlerini kendine mal ederek okumuş, yazıya geçirmiş gibi bir soğuk hava estirilmek istenmektedir. Nitekim kendisi de bir Emrah kitabı sahibi olan Vehbi Cem Aşkun bir makale ile bu sevimsiz olayı kınamıştır:

“Erzurumlu Emrah Hiç Bir Zaman Sahte Şöhret Değildir”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 16 (321), Nisan 1976, 7609-7610.

Bu arada bu konularda sorumlu kişilerin kimler olabileceği konusu üzerinde durmamız gerekiyor. Çünkü bir cönkte Karaca Oğlan adına bağlı olarak kayıtlı olan şiir başka bir cönkte Âşık Emrah adına kayıtlı olarak görülmektedir. Bu durum karşısında araştırmacı veya yayıncı ne yapmalıdır? Bu tür ikiliği, hatta üçlü ve dörtlü durumları ortadan kaldırmak uzmanlık isteyen bir iştir. Aynı şiiri her iki âşığımıza bağlayamayacağınıza göre işin içine yayıncının yani yayına hazırlayanın uzmanlığı devreye girecektir.

Biz bu konuda âşık edebiyatı araştırmacılarına örnek olması için Karaca Oğlan'ın şiirlerinin bağlandığı âşıklarla ilgili bir değerlendirme yapmıştık. Orada gözümüze çarpan özellikleri Ercişli'nin de yer aldığı örneklerle şöyle gösterebiliriz:

1. Köroğlu-Karaca Oğlan-Ercişli Emrah: Köroğlu, hikâye kahramanı olanı değil, 17. yüzyılda yaşayan âşığıdır. Bu üçlünün yaşadığı coğrafyayı göz önünde bulundurarak bazı ipuçları yakalamalıyız. Öncelikle kelime dünyaları ele alınmalıdır. Mesela Ercişli ile Karaca Oğlan'ın kelime dünyaları oldukça farklıdır. Kelime dünyaları onları ayırt etmemize yardımcı olabilir. Ayrıca, kendilerine ait olduğu konusunda kesin hükme ulaştığımız şiirlerin üslup özellikleri de bize yardımcı olabilir.

2. Âşık Kerem-Âşık Sefer Ali (Azerbaycan)-Karaca Oğlan-Ercişli Emrah: Aynı şiir değişik kaynaklarda bu dört âşığıımızın adlarına bağlı olarak söylenmektedir. Emrah ile Ali'nin dilleri bir birlerini okşamaktadır. Kerem'in dili ile Karaca Oğlan'ın ağız özelliklerinin farklı olduğunu biliyoruz. Acaba, bu şiir bu âşıklardan birine ait olup başkaları tarafından kelimelerle de oynanarak başka bir âşığı veya bölgeye bağlanmış olamaz mı?

3. Ercişli Emrah-Karaca Oğlan; Bu iki âşığıımızı özellikle ele alıyoruz. Karaca Oğlan, W. Radloff'un *Proben* dizisinde yer alan ünlü hikâyenin kahramanıdır. Aynı şiirin ilk dörtlüklerini vererek değişikliklerin nasıl ortaya çıktığını göstermek istiyoruz. Proben'deki dil oldukça farklıdır, bunun sebebi derlendiği Türk coğrafyasının dilinden kaynaklanmaktadır.

*Çıhtım yücelere seyran eyledim
Yar ile gezdiğim yerler perişan
Gurbet elde bir ah çektim ağlaram
Bir men değil cümle alem perişan (Ercişli)*

*Endim höcrelerinsehireiledim
Yaremingezdüğü yerler perüşan
Firak geldi ben ah çekip ağladım
Salt ben değil cümle alem perüşan (Karaca Oğlan) (Sakaoğlu 2014: 165)*

Söz Ercişli Emrah'tan açılmışken Azerbaycan Türkü genç bir meslektaşımızın çalışmasından devam edelim. Seyran Gayibov'un *Hasta Kasım'ın Bir Naziresi Üzerine* adlı makalesinden birkaç satırı alalım. O şöyle demektedir:

“Bilindiği gibi Emrah, edebiyat tarihimizde şairlik hakkı belli bir süre elinden alınmış güzide sanatçılarımızdan biridir. Ercişli Emrah ilgili araştırmaların tamamında “şiirlerini uzun yıllar Erzurumlu Emrah adına yayımlamıştır” ibaresiyle karşılaşılmaktadır. Bu yüzden Ercişli Emrah'ın edebî şahsiyeti belli bir süre sisli perde arkasında kalmıştır.” (Gayibov 2007: 48)

Bu görüş son derece yerindedir ve bizler de yıllardan beri aynı görüşü paylaşıyoruz. Ancak yazının devamındaki cümlede bir konu öne çıkarmaktadır:

“[Ercişli'nin] Gün yüzüne çıktığından itibaren de olumsuzluklar peşini bırakmamış, bazı şiirlerinin diğer şairlere, özellikle Karacaoğlan'a ait olduğu konusunda düşünceler ortaya atılmıştır.” (Gayibov 2007: 48)

Yazarımız bu konuda örnekler verirken bizim 2004 yılında yayımladığımız *Karaca Oğlan* adlı 1030 sayfalık kitabımızı görmemiş olmalıdır. Gerçi bizim başka bir kitabımız ile bir makalemizden yararlanmışsa da örnek ad olarak ileri sürülen Karaca Oğlan ile ilgili görüşleri için bizim kitabımıza da bakabilirdi. Bunda, yazının basım için uzun süre beklemiş olacağı ihtimalini de göz önünde bulunduruyoruz.

Bakalım Gayibov neleri ileri sürüyor. Biz uzun cümleyi maddeleştirerek okuyucularımıza bir kolaylık sağlamak istiyoruz:

1. Meselâ Sakaoğlu'nun yayımladığı *Ercişli Emrah* (Sakaoğlu 1987: 112) eserindeki “Men de bu caha-na geldim geleli “ mısralı koşmasını Nejat Birdoğan(1974: 7151-7153) Karacaoğlan'a ait olarak gösterilir.

2. “Bu gün aziz gündür, derneğimiz var” mısraıyla başlayan koşması (Sakaoğlu 1987: 114) Behçet Dede tarafından Ahıskalı Emrah'a ait olarak gösterilir.

3. “Bir yiğidin yaman derdi” mısraıyla başlayan semaisi (Sakaoğlu 1987: 132) Ahıskalı Emrah'a ait olarak gösterilir.

4. Karaca Oğlan - Ermenekli Ali / İhrakî

Bilim dünyasında pek de tanınmayan bu âşığımızı merhum Doğan Atlay yıllar önce şöyle tanıtmıştı: “İhrakî'nin doğum ve ölüm tarihlerini bilemiyoruz. Seferberlikte 70-75 yaşlarında öldüğü söylenir. Günümüzde Gündal soyadını taşıyan kalabalık bir ailenin atası olan İhrakî daha çok taşlama, hicviye ve destan türünde şiirler yazmıştır.” (Atlay, 1997: 45).

Yukarıda andığımız *Karaca Oğlan* adlı çalışmamızdan yola çıkarak birkaç cümle ile konuyu ilgilerinize sunalım.

Kitabımızda, “...girmedim mi ben / ... dermedim mi ben” kafiyesiyle yer alan koşma için şunları söyleyebiliriz. Bu şiir Müjgân Cunbur'da (1973 ve 1985: 190), Cahit Öztelli'de (1978: 150-151), Karaer [(1973)]'de 198 ve bizde (2004: 527-528; 2012: 521) üçer dördlükten oluşmaktadır. Atlay'da ise (1997: 47) altı dördlüktür. İlk dört kaynaktaki dördlükler, Atlay'da da ilk üç dördlüğü oluşturmaktadır. Bu demektir ki Atlay'da altıncı dördlükte yer alan mahlas da öbürlerinde üçüncü dördlüğe kaydırılmıştır. Hemen aklımıza şu soru geliyor: Niçin Atlay'dan çok önce yayımlayanlar üçer dördlülle yetinmişler?

Şiir, Kâmil Efendi adlı bir zatın kaçan nişanlısının üzerine onun ağzından söylendiği için, mahlas dördlüğünde Kâmil adı geçmektedir. Atlay, bu şiir için şöyle demektedir: “Bu şiiri Cahit Öztelli Hoca biraz değiştirip Karacaoğlan adına kaydetmiş... Keza Müjgân Cunbur.” (Atlay, 1997: 46-47).

Elbette Atlay'ın, “...biraz değiştirilmesi” görüşüne katılamıyoruz; çünkü bu değişiklikleri kaynak kişilerde daha çok ve daha sık görüyoruz.

Hele hele şiirin altı dördlüğe çıkarılması anlaşılır gibi değil. Bize göre burada Karaca Oğlan'ın bu şiirini bilen bir âşık, İhrakî de olabilir, Karaca Oğlan'dan aldığı ilhamla âdeta nazire yazarcasına bir şiir yazmış ama duygularını frenleyemediği için de şiiri altı dördlüğe kadar çıkarmıştır.

Yeri gelmişken bir konuyu da araya sıkıştırıverelim. Bazen olayın tam tersi bir durumla karşılaşırız. Mesela âşığın uzun bir şiir ikiye bölünerek iki ayrı şiirmiş gibi yayımlanmaktadır.

Bukonuda Karaca Oğlan'ın bir şiirinin başına gelenler tarafımızdan bilim dünyasına sunulmuştu (Sakaoğlu 2004: 375-379 ve 2012 371-375).

Şiirlerin tamamını alamayacağımıza göre bir değişik yol bulmamız gerekecek. Karaca Oğlan'dan birinci ve sonuncu dördlüklerle İhrakî'den birinci, üçüncü, bir yer adı geçtiği için beşinci ve mahlas dördlüklerini alacağız.

Bakalım şiirimizin başına neler gelmiş.

*Sana derim sana hûbların şâhı
Soyunup koynuna girmedim mi ben
Koynunda açılan domurcuk gülün
Senin iznin ile dermedim mi ben*

.....

*Bu sâdık dostundan ne tez usandın
Her münâfıkın sözüne inandın
Karaca Oğlan da bilmez mi sandın
Gizli surlarına ermedim mi ben
(Sakaoğlu 2004: 527-528 ve 2012: 521)*

Ermenekli Ali/İhrakî

Kaçma benden kaçma sevgili yarım
Evvela koynuna girmedim mi ben
Koynunda açılan gonca gülleri
El uzatıp bir bir dermedim mi ben

.....

Sevdiğim sen beni bilmez mi sandın
Vardın düşmanların sözüne kandın
Sevgili yarından ne tez usandın
Her bir yalanına ermedim mi ben

.....

İçirdin feleğin gamı zehrini
Genç yaşında çektim gurbet kahrını
Bana terk ettirdin sen Mut şehrini
Aşkın ile Anamur'a varmadım mı ben

Sevda ile ateş üstü yerimdir
Herkesleeder'din **Kâmil** yarimdir
Sen bulmuşsun bana Mevla kerimdir
Senden âlâsını bulmadım mi ben

(Atlay 1997: 47 ve oradan Sakaoğlu 2004: 182-183 ve 2012: 180)

Yazımızın başlığında hangi soruyu sormuştuk? *Âşık Şiirini Kimler Karıştırıyor?* Galiba her sınıftan insanımız bu bozma işinde el birliği ile çaba sarfetmektedir.

KAYNAKLAR

Nejat Birdoğan, "Kitaplar Arasında: Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi Üzerine", *Türk Folklor Araştırmaları*, 15 (304), Kasım 1974, 7151-7153.

Seyran Gayibov, "Hasta Kasım'n Bir Naziresi Üzerine", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), Haziran 2007, 47-53.

Saim Sakaoğlu, Ercişli Emrah, Ankara 1987.

Saim Sakaoğlu, Karaca Oğlan, Ankara 2004 ve 2012.

www.ahiskali.com

(Öztelli, Cunbur ve Karaerile ilgili kaynaklar hatırlatma için verilmiştir.)

Neden Câmî?

Son iki yıldır düşüncemin konularından birisini şiir-tefekkür ilişkisi oluşturmaktadır. O nedenle fırsat buldukça, düşünürlerden hareketle şiir-düşünce ilişkisine dair yazılar yazmayı düşünmekteyim. Bu düşüncem sebebiyle bu yazı ortaya çıktı. Çünkü ahlak, düşüncenin, teknik terimle felsefenin, disiplinlerinden birisidir. O nedenle yazım iki kısımdan oluşmaktadır. Birincisi 'neden Molla Câmî' sorusuna kısa bir cevap aramak, ikincisi Câmî'nin yedi mesnevîsinden birisi olan Salâman ve Absâl'dan hareketle onun 'şiir ahlakını' ortaya koymak.

Neden Molla Câmî, çünkü o Horasan'ın bir kasabası olan Câm'da 817/1414'te doğmuş, Semerkant ve Herat'ta yaşamış, 898/11492'de Herat'ta vefat etmiştir. Doğum ve ölüm tarihlerinden anlaşılacağı gibi 15.yüzyıl İslam düşünürüdür. Câm'da doğduğu için ve Şeyhülislam Ahmet Namık Câmî'ye (ö.h. 536) bilgi bakımından bağlı olduğu için 'Câmlı, Câm'a mensup' anlamında Câmî olarak anılagelmiştir. Asıl adı Nurettin Abdurrahman'dır, Molla Câmî adıyla ünlenmiştir.

Neden Molla Câmî, çünkü Câmî bir İslam düşünürü olarak Osmanlı düşüncesini ve günümüz Türk düşüncesini etkileyebilmiş ender şahsiyetlerden birisidir. Onun etki gücü, sahip olduğu özelliklerden kaynaklanmaktadır. Sözelimi o şair ve mutasavvıftır. Yedi romantik ve didaktik mesnevîden meydana gelen *Heft Evrenği* yazmış, tefsir, hadis, tasavvuf, hal tercümelere, nahiv ve Arap dili üzerine eserler kaleme almış, Fatih Sultan Mehmet'in davetiyle Konya'ya kadar gelmiş, Fatih'in vefatıyla geri dönmüş, şiirlerinde Fatih'i methetmiş (Ziya Paşa, *Harabat*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1292, c.II, s.225), oğlu II.Bayezid'le mektuplaşmıştır. Mektupları *Münşeât-ı Feridun Bey*'de kayıtlıdır (Abdülvehhab Tarzi, "Önsöz", *Cami Salâman ve Absâl*, MEB, İstanbul 1968, s. IX). Hatta Osmanlıda Lami'i Çelebi gibi bir takipçisi yetişmiştir. Ziya Paşa ise *Harabat*'ın mukaddimesinde "Câmî, câmiu'l-fünundur/Destinde anın Sühan zebundur. Allâmedir ol edib-i mâhir/Her ilm-i hünerde bahse kâdir" diyerek devrinin ilimlerini (fünun) kendisinde cem eden kimse olarak anmaktadır. Dikkat edilirse Câmî, bizimle aynı kültür ve düşünce muhitinde yetişen ve yaşayan bir düşünürümüzdür.

Neden Molla Câmî sorusuna verilen bu kısa cevaplar yazımızda Câmî'yi seçmemiz için yeter sebepti. O halde biz yazımızın ikinci bölümüne, Câmî'nin şiir ahlakına geçebiliriz.

Şiir-Ahlak İlişkisi

Şiir nedir? Ahlak ne demektir? Şiir ve ahlak, her ikisi hem bir sebep hem bir sonuçtur. Sebep olmaları bakımından onlar aprioridirler, sonuç olmaları bakımından aposterioridirler. Sebep olmaları bakımından doğuştan gelen bir yetenek, sonuç olmaları bakımından birer üründürler. O halde bu yetenek (kuvve) ve ürünlerin mahiyetini sormalıyız. Cevaba sözlüklerden başlayabiliriz.

Sebep (kuvve) olmaları bakımından *Türk Dil Kurumu Sözlüğü* şiiri şöyle tanımlamaktadır: "Düş gücüne, hayale, imgeye, gönle seslenen, anı, duygu, coşku uyandıran, etkileyen şey." Dikkat edilirse sözlük iki şey söylemektedir. Birincisi okuyucu için şiir. İkincisi şair için şiir. Bir şiir okuyucusu için şiir, okuyucunun düş gücüne, hayale, imgeye, gönle seslenen şeydir. Bu şey okuyucuda anı, duygu, coşku uyandırmakta ve onu etkilemektedir. Bu anlam, gerçekte bir ürün olarak ortaya konulmuş şiirdir. Biraz sonra bu ürünün nelighinden söz edeceğiz. Ancak ürünü ortaya çıkaran şey, yani ürünün sebebi nedir? Şiir hangi şeyle ortaya çıkmakta ve okunur hale gelmektedir?

Ürünün sebebini sormak, sonucun sebebini aramak demektir. Sonuç olarak şiirin sebebi, Eflatun'dan bugüne muhayyile kuvvesi, diğer adıyla hayal gücü olarak ifade edilegelmektedir. Hayal gücü, sözelimi muhayyile Farabi ve İbn Sina'da insanın doğuştan getirdiği iç (bâtın) güç/yetenek/lerinden birisidir. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü* bu iç gücü, üç kavramla karşılamaktadır: "Şuur, ruh, bilinç." Şuur ve bilincin aynı iki sözcük olduğu düşünülürse, sözlük biri şuur/bilinç, diğeri ruh olmak üzere iki kavram kullanmış olmaktadır. İşte ürün olarak şiirin sebebi yahut ilkesi söz konusu şuur/bilinç olmaktadır.

Ürün olarak şiiri aynı sözlük “Şiir, zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk” olarak tanımlamaktadır. Tanıma bakılırsa bir ürün olarak şiir, ‘biçim’den ibarettir. Eski adıyla ‘nazım’ veya ‘manzumédir. Edebiyatla ilgisi bakımından söylemek gerekirse şiir ‘edebî anlatım biçimi’dir. Biçim, şiirin mahiyetine dair birinci özelliğidir. İkinci özelliği bu biçimi diğer biçimlerden ayıran ayrımlardır. Bir biçim olarak şiiri diğer biçimlerden ayıran şeyler, zengin semboller, söz ritimleri, seslerin uyumudur. Özetle şiir, ya kaynak/ilke/sebeup veya biçim, edebî anlatım biçimi olmak üzere iki anlama gelmektedir. Kaynak olarak o, güçlü ve aktif bir şuur/bilinçtir. Biz bu güçlü-aktif bilince/ruha, şiirin öznesi yani şair diyoruz.

Bu güçlü bilinç, zengin sembolleri, ritimleri, seslerdeki uyumu bir tema üzerinde üretmekte, temayı biçimlendirmektedir. Nakkaşın yapıları veya tavanları nakışladığı, heykeltraşın mermeri heykelleştirdiği, ressamın tuvali resimlediği (uyum, simetri, ...vb.) gibi. Nakştan, heykelden, resimden her biri sanatçıya (güçlü bilinç) ait bir biçimdir. Yapısız nakşın, mermersiz heykelin, tuvalsiz resmin varlığı mümkün olmadığı gibi ‘temasız şiirin de varlığı söz konusu olmayacaktır. Aralarındaki fark, temanın da güçlü bilince ait olmasıdır. Demek istiyorum ki her ses, her ritim şiir değildir. Şiir bir biçimdir, ama temalı biçimdir. Biçimli şiirlerin birçok teması vardır. İşte şiirdeki temalardan birisi ahlaktır. Bu durumda ahlakın mahiyetini sorabilir, aynı sözlüğe bakabiliriz.

Sözlük, ahlak karşılığı, yaradılış, huy, mizaç, yeti kavramlarını vermektedir. Eskiler bunlara cibilliyet tarzında da ifade edilen cibillet, fitrat ve tabiatı ilave ederlerdi. Yine aynı sözlük ahlakı, “bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, davranış, töre, moral” olarak vermektedir. Dikkat edilirse birincisi apriori olan, ikincisi aposteriori olandır. Birincisi doğuştan gelen, ikincisi tecrübeyle veya eğitimle elde edilendir. Birinci anlamıyla o, biçimin öznesi güçlü bilinçtir, ikinci anlamıyla ahlak da güçlü bilince ait olandır. İkinci anlamda o, ya bilgidir ya da davranıştır. İster bilgi olsun, ister davranış olsun, ahlak çoğul bir terimdir ve tekili, Türkçe huy’un Arapçası olan hulk’tur. Huy ise bilindiği gibi ya yapa yapa, tekrar ede ede veya eğitimle kalıcılaşan davranış, yani fiildir. Bu bakımdan huy/ahlak, sürekli/değişmeyen bir fiildir. Fakat bir huyun huy olabilmesi her zaman kolay olmamaktadır. Çünkü huyların kimisi iyi, kimisi kötüdür. İyi ve kötü huy, öncelikle sürekli yapılmayı/üretilmeyi gerektirmektedir. Sürekli üretilen bir ürün olarak şiir ve ahlak, ayrı ayrı var olduklarında çokluğu, bir araya geldiklerinde birliği ifade ederler. Bu bakımdan şairler, bir ürün olarak şiirleri, bazen iç içelik (zâhir-bâtın), bazen parça-bütün (cüz-kül) ilişkisi olarak ifade ederler. Şiir biçimli ahlak birliktir ve içiçeliktir. İçiçelik ise anlatımlarda bazen cevher-araz, bazen kül-cüz ilişkisidir.

Câmî’nin Şiir Ahlakı

Câmî’nin bir ürün olarak şiir ahlakı iki cüzden oluşan bir bütündür. İki cüzden birincisi mesnevî (biçim), ikinci cüzü ise ahlaktır (tema). Birincisi zâhir ikincisi bâtın. Her ikisi birlikte güçlü bilincin ürünü. O nedenle Câmî’nin şiir ahlakını biz, onun yedi mesnevîsinden yedincisi ve en orijinali olan *Salâman ve Absâl*’dan hareketle ele alacağız. Mesnevînin temel kahramanı tabii ki Salâman’dır. O nedenle denilebilir ki Câmî’nin şiir ahlakı, aynı zamanda Salâman ahlakıdır.

Salâman’ın Şairliği

Salâman, mesnevînin hem isminde yer alan iki isimden hem de eseri temellendiren dört kahramanından birisidir. Salâman’ın doğumu, sıradan bir doğum olmayıp dinî terimle mucizevidir. Câmî’ye göre o noksansız ve ayıpsız olarak meydana gelmiştir. Yöneticilik (Padişahlık) fidanından açan bir goncadır o, bilgi âleminde esen bir yeldir. Cevherdir o. Bu cevher yüzünden padişahlık tacı yücelik bulmuş, taht onun kutsallığı ile devlete ermiştir. Onun boyu posu her çeşit afetten salim olduğundan ona gökten Salâman adı inmiş/verilmiş, her ayıptan temiz ve arınmış buldukları için adı, ‘selamet’ kelimesinden türetilmiştir (Câmî, 1968, s.38, 408.beyit; Câmî, 1968, s.45, 46).

Salâman’ın ismini ve doğumunu böyle belirleyen Câmî, Salâman’ı güçlü bir bilinç sahibi, yani şair kişi olarak vasfettirmektedir. Şu beyitler ona dairdir.

Söz söyleyiş kabiliyeti o kadar fazla idi ki, sözle bir kılı kırk yarar, daha kelimeyi işitmeden manayı anlardı (Câmî, 1968, s.45, 491.beyit). Söz kulağına varmadan, manası zekâ kubbesinde çınlar yankılanırdı. Nazımda ne varsa, ne yoksa onun şairlik denizinde bir inciden ibaretti. Nesir diye ne varsa, ne yoksa yine onun zarafet bahçesinin bir meyvesi idi. Nazmının mertebesi Ülker yıldızı kadar yüksek, nesri Benatü'n-naaş kadar itibarlı idi. Latif sözlerde lal dudakları hazırcevaptı. İnce nükteleri anlamakta su gibi berrak bir sezişi vardı. El yazısı, güzellerin yanaklarındaki ayva tüyleri gibi gönül aldatici idi. Hattatlar, o yazıya özeniyorlar ve âşıklar gibi sabırsız bir hale geliyorlardı. Misk âlemine eline alınca, levh ve kalem ona aferin derdi. Canı her hikmetten zevk duyup nasip almıştı. Hikmetli sözler, adeta ezberindeydi. Yunanlıların felsefesini öyle bilirdi ki, Yunanlılar bile onun için 'Güzel söylüyor' derlerdi (Câmî, 1968, s.46, 492-499.beyit).

Salâman'ın Doğal Ahlakı

Câmî, Salâman'ı, doğası bakımından güçlü bilinç/şair olarak tanımlasa da mesnevîde Salâman'ın olması gerekeni elde etmesi kolay olmamaktadır. Çünkü Salâman'ın, insanlık yöneticisi olması gerekmektedir ama Salâman'ın karakterinde aktif hale gelen ilk yetenek ve davranışları doğal olarak bedeninin ihtiyaçlarına dairdir. Daha genel ifade etmek gerekirse insan doğası bakımından muhtaç bir varlık olarak doğar. Salâman da bir insan olarak bu yasaya bağlıdır, çocuktur ve yardıma/bakıma muhtaçtır. Onun ihtiyacını karşılamak üzere âlem yöneticisi olan babası (Melik), ona bir bakıcı/dadı görevlendirir. Adı Absâl'dır. Absâl öncelikle Salâman'ın beslenme ihtiyaçlarını karşılar. Kendi sütüyle besler. Salâman bebeklikten çıkıp büyüdükçe doğal olarak ihtiyaçları farklılaşır, yani farklı bedensel ihtiyaçları ortaya çıkar. Güzel bir kadın olan ve bu hakikati fark eden Absâl, Salâman'a âşık olur, Salâman'ı da kendisine âşık eder. Âşık ve maşuk uzun süre birlikte olurlar. Ancak babaları bu birliktelikten memnun değildir. Çünkü Salâman'ın bu doğal ahlakını kontrol edip gelişmesi/kemale ermesi gerekmektedir. Oysa edindiği alışkanlıklar ve sürdürdüğü davranışlar hep haz elde etmeye, bedensel yönünü geliştirmeye yönelik davranışlardır. Onun bir de akli ve ruh yönü vardır. Oysa o, gündüzleri çevgandadır. Geceleri Absâl'ladır. Ya içki meclislerinde ya av peşindedir. O, ok atıcılığında, kiriş germede ustadır. Salâman'ın bu doğal yönünü Câmî şöyle anlatır:

Evet devlet kime yar olur, talih fidanından kim meyve yerse... Kirişi tek başına gerer, kiriş sesi her taraftan işitilirdi. Çeviklikle eline alır, ta kulağına kadar çekerdi. Bazen üç tüylü bir oku yaya koyup hedefe doğru atardı. Oku, şestinden kuvvetlice bir fırlattı mı, okun hedefi, ta tanyeri olurdu... av esnasında oku, ceylanı ayağından, kekligi göğsünden vururdu. Hiçbir canlı okundan kurtulamazdı (Câmî, 1968, s.49, 528-534.beyitler).

Klasik İslam felsefesinde beden eğitimi, devlet yöneticisi olacakların alması gereken ve ilk başarılı olması gereken eğitimidir. Ancak Salâman'ın alması gereken asıl eğitim erdem/ahlak eğitimidir. Ahlak bir alışkanlıktır. Her alışkanlık bir huydur, ama her huy iyi değildir. Dolayısıyla her huy erdem değildir. İslam ahlakında olması gereken huylara, 'erdemler (fezail)' denilmekte, kötü huylara *reziletler (rezail)* adı verilmektedir. Salâman'ın erdemleri öğrenmesi ve huy haline getirmesi gerekmektedir. Huy, ya yapa yapa ya da eğitimle elde edilmektedir. Salâman'ın erdemleri edinmesinde, Câmî daha çok ikinci şıkkı tercih etmektedir.

Yönetim-Felsefe/Hikmet İlişkisi ve Dört Siyasal Erdem

Anlaşıldığı gibi Câmî mesnevîde, yönetici adayı olarak Salâman'ın alması/edinmesi gereken ahlaka yer vermiştir. O, hikâyesine 'adalet' erdemini anlatarak başlar, felsefe-yönetim, yönetici-filozof kavramlarına işaret eder. Çünkü ahlak ve yönetim bilgisi (siyaset felsefesi), hikmetin cüzleridir ve Salâman bu ahlakî/siyasî erdemleri edinmelidir. Salâman Yunan ülkesinde yaşayan İskender gibi taç ve kudret sahibi bir padişahın oğludur ve adalet yöneticide olması gereken en üst erdemdir. Câmî eserinde felsefe/hikmet-yönetim ilişkisini şöyle anlatır: Yunan ülkesinde İskender gibi taç ve kudret sahibi bir *padişah* vardı. Devrinde öyle bir *filozof* yaşıyordu ki, ilim ve *hikmetin* temeli ondan kuvvetlendi. Bütün ilim adamları baştan başa onun talebesiydi.

Hepsi onun etrafını halka gibi çevirmişlerdi. *Padişah* onun kadrini bildiği, ona hürmet ettiği için halvette ve sohbetinde onu kendisine dost/arkadaş edinmişti. Onun *yönetimi/tedbiri* olmadan hiçbir yere adım atmazdı. Onun telkini olmadan hiçbir işe girişmezdi.

Bütün cihanı elde etmek için bir hayli tedbirlere başvurdu. Nihayet âlemi Kaftan Kafa zaptetti (Câmî, 1968, s.26).

Câmî'ye göre halkın işlerini düzeltme yönetiminin iki ilkesi vardır: Adalet ve cömertlik. Bunlar saltanatın hem temeli hem sağlam olmasının ilkesidir. Bu iki ilkenin elde edilmesi ve yönetime uygulanması, padişahın/yöneticinin ya filozof olmasıyla ya bir filozofa arkadaşlık etmesiyle mümkündür. Çünkü doğru yönetim, çıkarılacak/konulacak yasaların doğru olmasına bağlıdır. En önemlisi de yöneticinin adalet ile zulmü bilmesi, onları birbirinden ayırt edebilmesidir. Zira zulüm adaletin yerine geçmediği gibi adaletin yaptığını da yapamaz. Neticede hem yönetim/saltanat hem din harap olur.

Câmî mesnevîsinin sonuna doğru bir başlık açar ve yönetimin/saltanatın şartlarını sayar. Ona göre yönetimin dört şartı vardır. Bu dört şart dört erdemdir. Oysa Salâman Absâl'dan ayrılmamakta, yani dört erdemi elde etmeye yanaşmamakta, şehvî ahlakı terk etmeyi, arzularını kontrol etmeyi, onları sınırlandırmayı istememektedir. Câmî bu olumsuzluk içerisinde, eleştirel bir tavırla Salâman'a olması gereken dört erdemi hatırlatır.

Padişahlığın dört şartı vardır: Hikmet, iffet, cesurluk ve cömertlik. Alçak nefis için cömert bir insanın bir kadının tesiri altında kalıp rezil olması hikmet değildir. Akıllı bir insanın eteğinin, ahlaksız bir sevgili ile buluşması iffet sayılmaz. Mertlikle hiç alakası olmayan bir kahpeye zebun olmak, ona esir düşmek cesurluk değildir. Eşeğin bile tenezzül ederek etrafında dönüp dolaşmadığı şeyden vazgeçmemeye asla cömertlik denilemez. Kendisinde bu dört huy bulunmayan kimse, asla mülk gelininden nasip almaz. Her dördünde eksiklik bulunan kimseye, padişah gönlünde yer vermez.

Câmî, "Hikmet sözünü bu konuda bitirdim, denmesi gereken ne varsa hepsini sayıp döktüm." diyerek dört erdemle ilgili sözünü tamamlar.

Salâman'ın Riyazet Eğitimi

Salâman'ın hikmetin dört erdemini edinebilmesi için Eflatun'un *Devlet*'inde planladığı hakîm yönetici eğitimini tamamlaması gerekmektedir. Beden eğitimini/jimnastik başarıyla tamamlayan Salâman'ın riyazet eğitimine tabi tutulması gerekmektedir. Bunun için devreye padişah ve veziri hakîm girer. Bu hususta Salâman'ı uyarıp nasihat ederler. Fakat Salâman bu uyarılara kulak asmayıp Absâl'la birlikte saraydan kaçır, Hurrem adasında birlikte yaşamaya başlarlar. Çok geçmez âlem yöneticisi olan ve âlemde tasarrufta bulunabilen babası Padişah, ikisine müdahale eder ve Salâman hazza dayalı Absâl'la birlikteliğini adada sürdüremez. Bunun neticesi olarak her ikisi, yaktıkları güçlü ateşte yanmak için ateşe girerler. Absâl ölür. Salâman sağ kalır. Böylece Salâman riyazet eğitimini tamamlamış olur.

Câmî riyazet eğitimini anlatırken bir şair olarak riyazet kavramını, iki anlamı çağrıştıracak şekilde kullanır. İlki Eflatun'un planlayıp uyguladığı eğitimin ikinci devresi olan matematik (riyaziyyat) eğitimi, ikincisi tasavvufun uyguladığı çile/arzularını/bedensel istekleri kontrol (riyazet) eğitimi. Her iki eğitimin Arapça'daki karşılığı anlaşılacağı gibi riyazet olmaktadır.

Salâman riyazet eğitimini Absâl'dan mahrum kalarak tamamlamıştır, ama o henüz Eflatun'un ve Fara-bî'nin idealize ettiği yönetici olacak durumda değildir. Başka bir ifadeyle Salâman henüz yönetici ahlakına sahip olamamıştır. Absâl firakından can yakan iniltisi göklere çıkmakta, ahı feleklere ulaşmakta, gamdan/üzüntüden göğsünü tırmalamakta, bağırını taşlarla döğmekte, hasretle elinin sırtını ısırap durmakta, bir türlü ifrattan kurtulamamaktadır. O hasretle ellerini dizlerine vura vura dizleri morarmıştı. Geceleri sevgilisinin hayaliyle konuşuyor, masallar anlatıyor, ölmeyi istiyordu. Babası Salâman'ın bu halinden haberdar olmuş, oğlunun derdine bir çare bulmakta çaresiz kalmış, kederinden içi yanmış, Salâman'ı öyle matem içinde görünce kalbinde yüzlerce gam ve keder açılmıştı. Neticede o, bilgin veziri Hakîmin fikrine başvurur. Hakîm Salâman'ın dediğini yapması durumunda sorununu çözeceğini, onu Absâl'a kavuşturup sevindireceğini söyler. Bu müjdeyi alan Salâman hakîmin emrine girer, hakîmin her dediğini yapmaya başlar.

Salâman'ın Hikmet Eğitimi ve Zühre'yle İttisali

Salâman'ın kemale erme/yetkin yönetici olma yolunda alacağı hikmet eğitiminin ilk devresi beden eğitimi, ikinci devresi riyazet, üçüncü devresi hikmetti. Câmî hikmet eğitimini şu beyitlerde ifade etmiştir.

Hakîm onun bu teslimiyetine hayran oldu. Onun ilim sahasında ilerlemesi için sihirler yarattı. Kadehini, devlet badeleriyle doldurdu, damağına hikmet balları akıttı (Câmî, 1968, s.93, 999 ve 1000.beyit).

Salâman'ın hikmet eğitimi iki kısımdan oluşur. Birincisi ahlak, yani dört siyasal erdemi edinmesi, ikincisi ise 'Güzel' ideası ile bağ kurması. Eflatun'a göre ideayla bağ kurmak, ondan pay almak, İslam filozoflarına göre Faal Akıl'la ittisal etmek, kemale ermek, filozof olmak ve melikliğe hazırlanmak anlamına gelmektedir. Salâman'ın güzel ideası Zühre'dir. Zühreyle ittisal kemâlât demektir.

Zühre nedir? Yüksek olgunluklar (kemâlât)! Can bu kemâlâtı elde ederse, yücelir şeref kazanır. Zühre, akli güzellikle nurlandırır. İnsanlık ülkesinin padişahı olur (Câmî, 1968, s.103, 115, 116.beyit).

Câmî Zühre'nin güzeller güzeli güzel ideası olduğunu şu beyitlerde ortaya koymaktadır:

Zühre yıldızlar bezminde parlayan bir mumdur. Güzelliği karşısında bütün güzeller silinip kaybolur. Güzelliğini gösterince güneşle ayı çıldırtır. Sazda sözde ondan mahiri yoktur... Feleğin kulağı hep onun çengindedir. Onun ahengiyle dönmeye koyulmuş, onun hicranıyla yeislere batmıştır (Câmî, 1968, s.94, 1009, 1010, 1011, 1012.beyit).

Salâman Zühre'yle ilgili sözleri işittikçe, Zühre'ye karşı kendisinde bir meyl hisseder, söz tekrarlandıkça meyli artar. Bunu fark eden Hakîm Zühre'nin tam güzelliğini göstermesi yönünde tesir eder. O da güzelliğini tamamen gösterir ve Salâman'ın ruhuna kadar işler. Neticede Absâl'in sureti Salâman'ın zihninden silinir, Zühre'nin sevgisi gönlünde yer tutar. Böylece o Baki kalan güzelliği görür, onunla bağ kurar. Fani ile alakasını keser. Baki olanı, fani olana tercih eder. Yetkinlik/kemal yolculuğunu tamamlar. Artık Salâman, yetkindir, kâmil ve erdem sahibidir ve o Melik olmaya hazırdır.

Salâman ve Absâl'a Dair Son söz:

Câmî'nin mesnevîsinde yer alan Padişah, İslam inancının Cebrail'i, İslam filozoflarının Faal Aklı'dır ve o yeryüzünün yöneticidir. Hakîm ise Faal Akıl Cebrail'den Salâman'a gelen 'feyz'dir. Salâman ve Absâl ise birincisi akıl/ruh, ikincisi onun bedenidir. Her ikisi birlikte bir insandır ve o filozof-yönetici olmak için kemal/yetkinleşme yolunda ilerlemektedir.

Salâman ve Absâl remizleri sadece Câmî'nin mesnevîsinde yer almamaktadır. Câmî'nin iki öncülü vardır. Öncülleri İbn Tufeyl ve İbn Sina'dır. İbn Sina'da Salâman ve Absâl biri kral diğeri ordu komutanı olan iki kardeştir, İbn Tufeyl'de ise bir adada yaşayan iki arkadaşlardır.

HABER VER

Âşık MUHSİNOĞLU

İki dünyanı al iki eline
Biraz ordan biraz burdan haber ver.
Fanilik değmesin sazın teline
Ezelî ebedî yârdan haber ver.

Bir elde bağlama bir elde kalem
Ömür külfetinden çekme hiç elem
Niçin yaratılmış binlerce âlem
Biraz da bu büyük sırdan haber ver.

Dünya dediğin bir kesret âlemi
Dışımız büsbütün hayret âlemi
Sen kendi içinde seyret âlemi
Çokluk içindeki Bir'den haber ver.

Hatırlatmak için zor zamanları
Hidayet, şefaât, nur umanları
Uyandırmak için göz yumanları
Mahşerde çalınan surdan haber ver.

Âşık Muhsinoğlu İsa'dan bahset
Yılana dönüşen asadan bahset
Kelimullah olan Musa'dan bahset
Tecelli aynası Tur'dan haber ver.

BOŞA KALDI

Cahit CAN

Elden gelen öğün olmaz
Davran ki, iş başa kaldı.
Gerçek uçtu bir kuş olup
Ümitlerim düşe kaldı.

Dost dostuna çeker tetik
Husumet var, sevgi yitik
Elleri baş tacı ettik
Öz, hânedan dışa kaldı.

Yüzler gülmez, baca tütmez
Bed duygular para etmez
Dualarım Hakk'a yetmez
Açılan el boşa kaldı.

Eyvah bağlar oldu talan
Ne çiçek var ne bahçıvan
Baharını yaşamadan
Gönlüm şimdi kışa kaldı.

Zaman fitne, zaman arsız
Sevincimi çaldı hırsız
Dert çekmede yarışırız
Meydan çilekeşe kaldı.

MANİLER

Cevat AKKANAT

-Elaziz türküleri dinlerken-

MANİ

Yara sızlar
Can değil yara sızlar
Ne anlasın yarasızlar
Vidansız yâresizler

MANİ

Merhem et
Yazıklanma merhem et
Nebi Allah aşkına
Yok mu sende merhamet

MANİ

Gamzedeyim
Göz değil gamzedeyim
Kara bir ben yüzünde
Çok şükür gamzedeyim

MANİ

Manisiz
Türkü olmaz manisiz
Ahımı aldınız çün
Hür değilim mani siz

30 Temmuz 2017

KABRİSTAN

Ali Rıza ATASOY

Uğradım geçen gün bir kabristana
Şu dünya hâinden pek bir farkı yok.
Saraylar yapılmış nice sultana
Çoğunun “Kış günü evi barkı” yok.

Kimisi besbelli dalmış gaflete
Durgun sular gibi sessizce akmış.
Kimisi girerken sonsuz uzlete
Ardında koskoca bir ün bırakmış.

Kiminin böğrüne düşmüş elleri
Yolculuk başlamış bir bahar günü.
Kiminin başında kavak yelleri
Kırk gece kırk gündüz sürmüş düğünü.

Kimi gözyaşını hâlâ silmemiş
Yüreği kor alev nedamet dolu.
Nicesi var kadir kıymet bilmemiş
O vefa semtinden geçmemiş yolu.

Gözleri arkada kalmış kiminin
Şu fâni aleme doymadan gitmiş.
Kimisi albümde gençlik resminin
Altına bir nokta koymadan gitmiş.

Kimisi dünyayı dize getirmiş
Bir farkı kalmamış uzak yakının.
Kimi ayrık otu diken bitirmiş
Kabrinin üstünde Cahit Sıtkı'nın! ...

YAKUP DERGAHINDA BAŞKÖŞE

İlker GÜLBAHAR

Bugün avuçlarımın içi kaşınıp durur
Belli ki acılara, yine aşeriyorum.
Gönül örgülerimde ipler aşınıp durur
Kördüğümüne dönmeyi, sanki başarıyorum.

Çınılıyor içimde ses, bir türlü sığmaz söze
Ne bugünüme küsüm ne dünümle barışık.
Neme doymuş hislerim, biat etmiyor göze
Bir yağmur bekliyorum sağanakla karışık.

Doluya koysam almaz, boşa koysam dolmuyor
Yazsam kopan tufanın haddi yok hesabı yok.
Öyle bir kısır döngü, hiçbir hali bilmiyor
Yeter sayı imkânsız, sancının nisabı yok.

İflah olmak yazgıdır, böyle akarsa hayat
Yakuplar dergâhında, yerim en başköşedir.
Belki hiç bitmeyecek, içimdeki hafriyat
Vurulan yangı mührü, tek bendeki döşedir.

Kabuk tutmaz yaraya, anbean degen neşter
Kanserli hücreleri, bir bir yayacak gibi...
Sıfır kan değerleri, en iyi noter ister
Sırlı her günü tabip, an an sayacak gibi...

GÖZÜMDE TÜTER

Ali Rıza KAŞIKÇI

Büyüğün, küçüğün, örfü âdeti
Bildiği zamanlar gözümde tüter.
Kalemin, yazının kör cehaleti
Sildiği zamanlar gözümde tüter.

Bozkır ortasında şölenli toylu
Devletli beylerin uruglu, boylu
İlini, yurdunu şerefli soylu
Kıldıği zamanlar gözümde tüter.

Ne dudakta vardı ne gözde boya
İnsana örtüydü edeple hâyâ
Garibin, yetimin hep doya doya
Güldüğü zamanlar gözümde tüter.

Hatırla ceddinin sevgi çağını
Kargalara kalan bülbül bağını
Ferhad yiğitlerin sabır dağını
Deldiği zamanlar gözümde tutar.

Pir Sultan Abdal'ın birlik sazını
Karacaoğlan'ın dirlik sazını
Yiğit Köroğlu'nun erlik sazını
Çaldığı zamanlar gözümde tüter.

DOKUNAN ŞİİRLER-4-

Tayyib ATMACA

Her okur/yazarın -özellikle kiracı ya da memursa- evinin salonunda ya da çocuk odasında bulunan kitaplığı eşinin/çocuklarının mayınlı alanı gibidir. Ev taşırken kendisinin, temizlik yapılırken eşinin ve çocukların kakınçlamadan yapamadığı işler arasındadır.

Okur/yazara göre herşeyin “tengi terazi” olduğu kitaplık düzeni, evdeki hane halkları tarafından en dağınık odadır. Bazen kitaplığın tozu alınırken masanın üzerinde ya da kitaplığın ön raflarında rastgele duran kitaplar itina ile diğer kitapların arasına yerleştirildiğinde araki okumak için göz önünde bulundurduğın kitaba ulaşsın.

Bir kitabı okumadan kitaplığa yerleştirdiyse o kitabı zincire vurmuşsunuz demektir. Okumadan kitaplığa yerleştirdiğiniz kitaba ancak bir rastlantı sonucu ulaşabilirsiniz. Okuyup üzerinde durmaya çalışacağım bu şiir kitapları da kitaplığı tekrar düzenlerken keşfettiğim. Oysa okur/yazar kitapları tasnif ederek raflara yerleştirir, aynı yazarın kitaplarını yan yana koyar aradığı kitabı da burada bulur. İşte *Aşkın Yüzleri*¹ kitabı da yerinde olmaması gereken bir yerde çıkarak yeni kitaplar arasına girdi.

Erdal Noyan iyi bir hukukçu. Onlarca hukuk kitabı var onun kadri kıymeti avukatlara kalsın.

Edebiyat çevresinde her yerde görünmeyen az öz ve seçici davranan, her dergide yazmayan ancak ünsiyet kurduğu bazı dergilerde görünüp yazmayı sürdüren bir şair/yazar.

Şiir üzerine yazılarını *Gülü Direnleriyle Sevmek*, isimli kitapta toplamıştı. *Mavi Muhacir* şiir kitabından sonra *Göç Vakitleri*, *Ansızın Sonrası*, *Öteki Osmanlı*, deneme kitaplarını yayınladı. *Aşkın Yüzleri* ise son kitabı. Bu kitapta bize dokunan şiirlerden bahsedeceğiz.

Aşk Hiçbiri, şiirinde aşkın kısa tarifini şöyle yapar şair.

*Yalan mı, doğru mu veya karışım
Başı ya da sonu kum fırtınası
Var sayılan yokluğunda
Devamlı serap*

.....
*Aşırı kalabalıkta yalnız
Yere kapanmak düz yolda
hızlı nefes almak alamıyor sanarak
Neler yapabildiğin, yapamadığın. (s.6)*

Noyan'ın hukukçu olduğunu söylemiştik. Şiir biraz da yaşadığınız hayatın çığırlarından dünyaya açılan yollar gibidir. Bir kaç yıldır adını sıklıkla duyduğumuz şairin görev yaptığı zamanlarda yöre insanının maişetini kaçakçılıkla kazandığını ve bu kazancın acılarına bizzat şahit olur. Tıpkı yıllar önce Ülkü Tamer'in yazdığı *Memik Oğlan* ağıdını Lütfü Livaneli'nin sesinden dinleyen ve Memik Oğlan'ın hazin öyküsü yıllardır dillerde mırıldanıp durdukça *kelimeler kanıyor'sa yarayı*. Yara sahiplerinin nesli tükeninceye kadar *Memik Oğlanlar* unutulmayacak. Erdal Noyan da tıpkı Ülkü Tamer gibi işte bu acıları şiiriyle gelecek nesillere aktararak şöyle resmeder:

*Esendere'de dere, dere at ölüsü
Bir kaçakçı sınırı zorluyor
Kayalar kar suyunda bastırılmış ateşini
Hayat kendi rolünü oynuyor
Esendere'de dere, dere at ölüsü*

.....
*Pusular kuruluyor yolumuza
Deryalar türküsünü sevse de Rubarişin
Dağlıca'dan getirilen gül solmuş
Açmaya niyeti yok Verangöz lâlesinin
Pusular kuruluyor yolumuzza (s.10)*

¹ Erdal Noyan, *Aşkın Yüzleri*, Roza Yayınları, İstanbul 2014.

Erdal Noyan'ın şiirleri ilk okunuşta devrik dizelerden oluşan bir şiir imajı verse de şiiri yavaş yavaş kendi şiiriniz gibi dikkatli okumadıkça şiirin derinliğine vakıf olamazsınız. Şiirlerinde bir başka şairin parmak izlerine rastlayan dize ya da şiir kokusu bulamazsınız. Erdal Noyan'ın kendi uslubunu oluşturan bir şair olduğunu ancak şiirlerini okuduğunuzda fark edersiniz. Her ne kadar da kıyıda köşede kalmış bir şair gibi dursa da durduğu yeri bilen bir şairdir aynı zamanda.

*Giderim ve yokluğum yaşatır beni
Bir ağrı yerleşir yüreğine
Böler yalnızlığını ismin
Kalır hatıra bizden kırıp döktüklerimiz
Bizi de söyler türküler*

.....
*Giderim ve yokluğum yaşatır seni
Ağlayabilirsin ve bu yüzden
Dağıldığının yerde bütünlenirsin
Sökersin beni gönlünden
Bizi hatırlamazsın bir daha. (s.18)*

*Bir Gidişe Şiir'*ini nesirleştirelim bakalım nasıl bir anlatım ortaya çıkacak.

Her gün batarken bir hüznün çöker insanın yüreğine -hele de insan biraz yaşlanmaya başladıysa- ne var ne yok, sorusuna karşılık mecburin iyiyim cevabı gibi, seni sıkı bir hayat var ama mecburen bu hayatı yaşamak zorundasınız. Zamanı gelince hüznün de, şehir de o mekansız dilber de o şehirdeden geçip gidecektir ama şehirde rehin kalan bir yürek var. Siz deyin âşığın yüreği, ben deyim maşuğun.

*Akşamüstüdür sende hüznün
Kaygan sevmelerin misafiri
Dar elbise seri sonu
Mecburen giyindiğin*

*Zamanı gelince gidersin sende
Sayısız vehimle mühürlenir şehir
O mekânsız dilbere
Rehin kalır yüreğin. (s.19)*

Cep telefonlarımızda birinci ve ikinci derecede aramadıklarımızın yanı sıra bir sürü arkadaşımızın telefonu kayıtlıdır. Uzun yıllar aranmadığımız/aramadığımız dostları silmek aklımıza gelmez ama ikide bir elimiz telefona gidip aramak istediğimiz halde arayamadığımız çok özel bir dostumuz olur. Her telefonu elimize aldığımızda o aklımıza düştüğü için telefonunu silip aramadan aklımızda tutmaktan başka bir şey yapamayız. Bu tür insanlar telefonda silinir ama gönlümüzden asla silinmez. Yüreğinden silmesini bilenlere aşk olsun.

*Resimlerini sildim cep telefonumdan
Biliyorum çocukçaydı ama rahatladım
Yüreğimden silmeyi bilmiyorum henüz
Bu yüzden yüreğimi silmeyi deniyorum bazen (s.24)*

Erdal Noyan'ın bize dokunan şiirleri elbette bu kadar değil. Okurken altını çizdiklerim buraya aldıklarımın daha fazla. Keşke bu kitabı ilk aldığım günlerde okusaydım.

Elime aldığım kitabı okumadan kitaplığa koymamayı geçte olsa öğrendim.
Hece şiirini de bilen Erdal Noyan'ın iki dizesiyle şiirlerine selam duruyorum.

*Gözlerime tedbiren kalbini göster önce
Sonra boya beyaza siyahımı görünce (s.31)*

HABER SAL SEVDİĞİM

Mehmet BAŞ

Haber sal sevdiğim gelirim bir gün
Limanda gemiler yakılsın dursun.
Bilinmez olanı bilirim bir gün
Uzaktan uzağa bakılsın dursun.

Cihana gelenler gider sonunda
Vuslatlar gizlidir nice hicranda
Canlar devrilirken ulu meydanda
Hüznümüzün harcı karılsın dursun.

Gülerler halime yazı yabanda
Sorulur hesaplar ulu divanda
Var mı bizim gibi koca cihanda
Ayrılık alnıma yazılsın dursun.

Bilmezsin bu sevda nasıl oluşur
Dillerim susarsa kalbim konuşur
Yeryüzü köpürür gökle buluşur
Yoluma mezarlar kazılsın dursun.

Başımında dolaşır kara bulutlar
Gençliğin bağrında solar umutlar
Yıkılır saltanat yıkılır tahtlar
Herkes dünyasına sarılsın dursun.

Bedenler ruhlara yabancı olmuş
İnsanlık sofrası gam ile dolmuş
Ümit kuşlarımız tek tek vurulmuş
Bırak hatırımız kırılsın dursun.

Rahmana salâtlar kılınsın yârim
Saçların rüzgârda salınsın yârim
Yâd eller boş yere alınsın yârim
Boynuna inciler takılsın dursun.

Gamın otağında eririm gülüm
Sen bekle gecikmem gelirim gülüm
Uğruna bin defa ölürüm gülüm
Şol dağlar yerinden yarılsın dursun.

Haber sal sevdiğim habersiz koyma
Yolundan şaşarıp ellere uyma
Keder sofrasında gam ile doyma
Bırak muhannetler darılsın dursun.